

ФІНАНСУВАННЯ ПОТОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КРИЗИ

У статті обґрунтовано першочерговість забезпечення безперервного фінансування поточної діяльності підприємств в умовах кризи, дано оцінку існуючим підходам до його організації. Виокремлено фактори що впливають на фінансування поточної діяльності підприємств України в умовах кризи та розроблено рекомендації щодо нівелювання їх впливу.

In the article there is grounded of providing of the continuous financing of current activity of enterprises in the conditions of crisis, estimation is given to existent approaches to his organization. Factors are selected that affect financing of current activity of enterprises of Ukraine in the conditions of crisis and recommendations are developed in relation to leveling of their influencing.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Практика повинна опиратися на теорію. У сьогоднішніх умовах кризи науковці-економісти не мають права на абстрактні оцінки та прогнози. Вони повинні бути як ніколи конкретними. Ця конкретність, на наш погляд, має проявлятися у виявленні впливів кризи (конкретизації факторів породжених нею) та розробці шляхів нівелювання цих впливів.

Світова фінансова криза торкнулася передусім банківської системи. Оскільки важливість цієї складової економіки країни можна порівняти з важливістю кровоносної системи для організму людини, то велика кількість доробок присвячених виходу грошово-кредитної системи України з кризи не викликає подиву [1;2;3]. Але разом з цим дуже мало уваги приділяється одному з основних наслідків дії фінансової кризи – кризі у сфері фінансів підприємств. Продовжуючи наше порівняння економіки країни з організмом живої людини можемо сказати, що фінанси підприємств є тими клітинами, які живляться і ростуть з тих поживних речовин, що їх постачає кровоносна система. Світова фінансова криза, що головним своїм наслідком має кризу ліквідності, обезкровила сьогодні майже всі функціонуючі на території України підприємства. Тотальний дефіцит готівки, падіння обсягу реалізації – все це ставить нас перед цілком конкретним питанням: як вижити підприємствам України сьогодні? Відповідь на це питання має вирішальне значення для забезпечення розвитку економіки країни в цілому.

Українські підприємства функціонують сьогодні у максимально нестабільній фінансовій сфері. Ця нестабільність примушує нас звернутись до поточної діяльності суб'єктів господарювання, до об'єкта дослідження. Предметом нашого дослідження має стати саме фінансова складова поточної діяльності підприємств, визначена як сукупність економічних відносин, які виникають у ході фінансування поточної діяльності підприємства.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Вагомі доробки у сфері вивчення теорії та практики фінансування поточної діяльності підприємства мають такі вітчизняні та зарубіжні вчені: І. Бланк, Є. Брігхем, Ю. Долгоруков, Я. Дропа, В. Кірейцев, А. Поддєрьогін, Н. Редіна, Р. Сорока, Є. Стоянова, А. Шило, та ін.

Широке висвітлення у науковій літературі проблем, пов'язаних із фінансуванням поточної діяльності підприємства, не означає вирішення проблем, які виникають у цій сфері. Особливо це стосується визначення ролі фінансуванням поточної діяльності підприємства в умовах дії наслідків кризових явищ в економіці.

Мета дослідження та постановка завдання. Метою нашого дослідження є розробка рекомендацій щодо забезпечення ефективного фінансування поточної діяльності

підприємств України в умовах світової фінансової кризи. Для досягнення мети дослідження необхідно вирішити такі завдання:

- 1) обґрунтувати необхідність та першочерговість в умовах кризи акцентування уваги на процес фінансування саме поточної діяльності підприємств;
- 2) виокремити основні фактори, що впливають на функціонування підприємств України в умовах кризи (кризові фактори);
- 3) конкретизувати кризових факторів вплив на процес фінансування підприємств України;
- 4) розробити рекомендації щодо нівелювання впливу кризових факторів на фінансування поточної діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рекордно високий за роки незалежності України рівень волатильності ринку цінних паперів та курсів валют, перманентна політична криза, постійне внесення кардинальних змін до законодавчих актів, що регулюють діяльність суб'єктів господарювання – все це дозволяє нам констатувати максимально можливу нестабільність зовнішнього економічного середовища. Сучасна українська економіка перебуває у стані гострої нестачі інвестиційних ресурсів [4,с.86], що ставить перед більшістю підприємств України завдання виживання. У таких умовах прогнозування, стратегічне планування та розробка напрямів використання джерел фінансування підприємства у довгостроковому аспекті є практично неможливими. Задля забезпечення стабільного функціонування підприємства в умовах кризи необхідно акцентувати увагу на забезпеченні фінансовими ресурсами його поточної діяльності.

Загальновідомо, що на більшості підприємств України управлінські рішення у сфері фінансування поточної діяльності підприємства приймаються не на підставі застосування якихось моделей, прогнозів чи навіть розрахунків, а просто інтуїтивно. Деякі науковці називають це «мистецтвом фінансового менеджменту» [5,с.25], інші твердять про його відсутність [3], ми дозволимо собі не погодитись ні з тими, ні з іншими. Безумовно, в деякій мірі ми можемо говорити про «віртуозність» такого підходу до управління фінансами, проте якщо ця «віртуозність» набуває характеру системного, то ми маємо безсистемний підхід до управління фінансуванням підприємства. З іншого боку не можливо говорити про «відсутність фінансового менеджменту» взагалі, якщо існує підприємство, і воно здійснює певну діяльність, фінансує її, то безумовно здійснюється і фінансовий менеджмент. Інше питання – як організовано процес фінансування поточної діяльності підприємства? Відповідь на це питання можемо вмістити у два прості варіанти: погано, нормально. Критерії у цій шкалі теж є досить простими. Погана організація системи фінансування поточної діяльності може бути названа нераціональною системою фінансування підприємства та охарактеризована низьким рівнем його платоспроможності (визначається рівнем ліквідності), невідповідністю між термінами вкладення коштів та строками, на які їх залучено (відсутність власних оборотних коштів), та диспропорціями у розрахунках зі своїми контрагентами (визначається обсягами та строками обертання дебіторської та кредиторської заборгованостей).

Відповідно, нормальна організація системи фінансування поточної діяльності підприємства може вважатися раціональною та характеризуватися протилежними критеріальними значеннями. Отже, у ході нашого дослідження будемо вважати, що на більшості підприємств України існує нераціональна система фінансування поточної діяльності підприємства. Твердження ж про її повну відсутність може застосовуватися лише за умови припинення процесу відтворення капіталу на підприємстві.

На наступному етапі виокремимо фактори, що впливають на функціонування підприємств України в умовах кризи. Передусім відмітимо, що фактори ці мають макроекономічний характер, обумовлений світовим масштабом фінансової кризи. Аналіз публікацій останніх місяців [1;2;3;4,с.78-86], а також застосування методу опитування до

керівників низки підприємств Одеської області, дозволили конкретизувати основні наслідки фінансової кризи, що по суті є факторами впливу на діяльність суб'єктів господарювання.

1. З України здійснюється відплив капіталу іноземних інвесторів, спричинений світовою фінансовою кризою, що по суті є кризою ліквідності.

2. Темп інфляції має стійку тенденцію до зростання, оскільки держава насичує економіку грошима, борючись з кризою ліквідності, та має від'ємне сальдо платіжного балансу.

3. Криза на валютному ринку спричинена високим рівнем доларизації економіки України та одночасним відтоком валют у зв'язку з глобальністю кризи.

4. Глобальний характер кризи, нестача валюти та протекціоністська політика уряду спричинили зниження імпорту деяких товарів в Україну або їх суттєве подорожчання.

5. Криза ліквідності банківського сектору спричинена високим рівнем відкритості фінансової системи України та очікуваннями населення.

Перераховані вище фактори є наслідками впливу світової фінансової кризи на економіку України, що набули справді суттєвих масштабів на фоні існуючих роками в економіці країни диспропорцій та накопичених соціально-економічних проблем.

Відмітимо, що більшість наукових дискусій ведеться сьогодні навколо визначення саме причин кризи, тобто широко висвітлюється питання «хто винен?» [1;2;3;6]. Безумовно, встановлення причин кризи, діагностика її глибини та історичний аналіз є передумовою побудови стратегії боротьби з нею. Проте сучасність диктує нам свої вимоги, а кризовий стан більшості підприємств змушує звернути увагу на пошук реальних механізмів та засобів виживання, іншими словами, відповіді на питання «що робити?». Таким чином, у ході нашого дослідження доцільним буде конкретизувати дію кожного з цих макроекономічних факторів на мікроекономічний суб'єкт – підприємства України.

Відплив капіталу є свідченням зниження інвестиційної активності іноземних інвесторів. Цей фактор став причиною втрати такого важливого джерела фінансування підприємства як надходження від IPO акцій компанії за кордоном, отримання кредитів від зарубіжних організацій, продаж контрольного пакету акцій іноземним компаніям та інші. Першим наслідком кризи стало зниження інвестиційних потоків між країнами та влучення уже здійснених інвестицій. Для більшості наших підприємств, особливо для тих хто готувався до проходження міжнародного аудиту з метою залучення іноземного капіталу, це стало причиною розбалансування системи фінансування та згорнення реалізації запланованих інвестиційних проектів.

В умовах сьогоденної інфляції зростає ризик отримання фактичного збитку замість реального і навіть номінального прибутку. Цей ризик тим вищий, чим вища матеріалоємність продукції, тривалість обороту капіталу, вищі та нерівномірні темпи інфляції. Таким чином, таке джерело фінансування, як нерозподілений прибуток може зникнути навіть у тих підприємств, які не мають проблем з реалізацією.

Валютна криза досить торкнулася майже усіх підприємств, адже рівень доларизації економіки України складає з урахуванням тіньового сектора, більше ніж 50% (за оцінками незалежних експертів) [1]. Відмітимо, що офіційний рівень доларизації за даними НБУ складає 23,3% [6]. В умовах, коли основна маса розрахунків підприємств проходить у доларовому еквіваленті, коли цінова політика більшості будується з прив'язкою до долара, його дефіцит спричиняє кардинальні зміни у процесі фінансування. Головним наслідком можемо вважати той факт, що для забезпечення фінансування своєї діяльності валютою підприємства змушені купувати її не у банків, як раніше, а на тіньовому ринку по захмарному курсу.

Якщо дія попередніх трьох факторів на фінансування поточної діяльності підприємств має негативний характер, то зниження експорту та подорожання експортованих товарів не можна оцінити так однозначно. З одного боку під удар потрапили підприємства-експортери,

які або не можуть розрахуватись з постачальниками через відсутність необхідного обсягу валюти, або ті хто внаслідок підвищення ввізного мита просто не зможе реалізувати товар за новими цінами. Тобто підприємства просто втрачають головне джерело фінансування – виторг від реалізації, або дохід. З іншого боку, факт зниження експорту дає досить суттєвий поштовх для розвитку вітчизняних товаровиробників.

Криза ліквідності банківського сектору спричинила втрату такого життєво важливого та, до недавнього часу, легкодоступного джерела фінансування поточної діяльності підприємств, як кредит. Навіть кредитні лінії відкриті для підприємств банки заморозили.

Таким чином, загальний підсумок дії усіх перерахованих вище факторів на фінансування підприємства один – втрата багатьох важливих та звичних джерел фінансування поточної діяльності та, як наслідок, звертання обсягів поточних операцій, або ж повне їх припинення.

Аналізовані нами фактори макроекономічні, а отже, нівелювати їх вплив повністю повинна і може держава. Зараз саме той час, коли «держава повинна прийти в економіку». Проте у випадку української економіки ми мусимо констатувати повну безпорадність дій влади, спричинену перманентною політичною кризою. Більш того, дії влади та проекти виходу з кризи, що пропонуються різними політичними силами змушують підприємців виживати сьогодні не завдяки, а всупереч державі. Чого варті тільки пропозиції щодо підвищення податкового навантаження на суб'єктів господарювання. Зокрема, законопроект №3404 «Про внесення змін у деякі законодавчі акти України» направлено на підвищення податку з транспортних засобів у три рази (zareestrovano 21.11.08), законопроект №3409 «Про внесення змін в Закон України «Про ставки акцизного збору на тютюнові вироби» (zareestrovano 25.11.08) звичайно ж таки у сторону збільшення [7,с.61]. Фактично під виглядом розробки антикризових заходів влада розробляє податкові законопроекти, націлені на підвищення податкового навантаження, що торкнеться практично всіх суб'єктів господарювання України.

Не дивлячись на весь трагізм такої ситуації мусимо її приймати та прилаштовуватись до неї. Сьогодні підприємці повинні, враховуючи всі вище перераховані аспекти кризових явищ, приймати раціональні економічні рішення не чекаючи на допомогу держави. Адже у даному випадку можна цілком обґрунтовано стверджувати, що більшість підприємств України буде змушена виживати не завдяки а всупереч державі.

У зв'язку з цим, необхідно зосередитись передусім на вирішенні проблем поточної діяльності підприємства, а саме на проблемі забезпеченості безперебійного фінансування, що сьогодні, як показав попередній аналіз, найбільш гостро стоїть на підприємстві.

Для досягнення безперебійного фінансування поточної діяльності підприємства необхідно:

- забезпечити збут його продукції та отримання доходу і чистого прибутку як головного джерела фінансування. Для встановлення реальної величини грошового доходу скоригувати його на індекс інфляції. Задля забезпечення максимізації прибутку необхідно оптимізувати склад та структуру витрат;

- зменшити до мінімально можливого рівня кількість розрахунків у валюті;

- виключити практику надання товарного кредиту та зменшити до мінімально можливого рівень дебіторської заборгованості (в умовах кризи це дуже нераціональне інвестування коштів);

- виключити банківський кредит як джерело фінансування поточної діяльності через причину його недоступності та непомірно високої вартості.

Розробити та впровадити систему постійного моніторингу фінансового стану підприємства на підставі аналізу показників-критеріїв його поточної діяльності, а саме рівня ліквідності, наявності власних оборотних коштів, обсягів та строків обертання дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Висновки та перспективи подальших розробок. Сьогодні диктує нові якісні умови функціонування для підприємств, і основна складова цих вимог – практично повна відсутність або висока ціна зовнішніх джерел фінансування. У цьому зв'язку підприємствам слід зосередитись на пошуку внутрішніх резервів фінансування, шляхом мінімізації витрат та грамотного моніторингу дебіторської заборгованості.

У ситуації, що склалася виживання кожного окремо взятого підприємства, як ніколи, залежить від рівноважної позиції його поточного фінансування. Якщо сьогодні буде забезпечено стабільне фінансування поточних операцій, то завтра можна буде говорити не тільки про виживання підприємства, а й про його зростання. Таким чином, нагальною та доцільною є подальша розробка конкретних прикладних механізмів досягнення перманентної рівноваги у процесі фінансування поточної діяльності підприємства.

Література

1. Зелений прогресс // Dokument HTML. – <http://www.business.ua>.
2. Подайте на пропитание // Dokument HTML. – <http://www.investgazeta.net>.
3. Світова фінансова криза – тест для України // Dokument HTML. – <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish>.
4. Попов В.Ю. Потоки фінансових ресурсів в Україні // Фінанси України. – 2008. – №5. – С. 78–86.
5. Фінансовий менеджмент в транзитивній економіці: питання теорії та методології. Монографія / О.В. Ітигіна, С.С. Арутюнян, О.О. Андробченко, В.Г. Баранова. За заг. ред. В.Г. Баранової. – Одеса: Поліграф, 2008. – 236 с.
6. Тенденції валютного ринку // Dokument HTML. – [http://www: bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua).
7. Марков А.И. Законотворчество: мерные шаги. // Бизнес – 2008 – №48 С. 60-62.